

О.Л. Каніщенко, О.Ю. Сарана

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проаналізовано умови та наслідки трансформації управлінських функцій держави в процесі інтернаціоналізації національного підприємництва, виявлено елементи механізму державної підтримки міжнародної діяльності національних економічних суб'єктів.

В статье проанализированы условия и последствия трансформации управленческих функций государства в процессе интернационализации национального предприятия, выявлены элементы механизма государственной поддержки международной деятельности национальных экономических субъектов.

The article is devoted to the analysis of the terms and consequences of the state administrative functions' transformation under the impact of internationalization, to identification of the elements of the state support mechanism of national firm's international activity.

Постановка проблеми. Фундаментальні процеси у сфері світової економіки в умовах глобалізації змінюють звичні погляди на економічну роль держави. Останні тенденції світового економічного розвитку визначають пріоритети і динаміку національних економік і, відповідно, якість інтеграційних зрушень в діяльності національних економічних суб'єктів. Сформована і достатньо розвинена система міжнародних економічних відносин починає впливати на розвиток національних економічних систем, зокрема, механізмів державного управління економічними процесами. З'являються зовнішні (обмежено контрольовані) і внутрішні (контрольовано-керовані) інструменти державного регулювання економічних процесів, реалізація яких відбувається шляхом використання законодавчо закріплених економіко-правових норм.

На національному рівні реалізація економічних функцій держави впливає на життєдіяльність цілісних і захищених національних систем підприємництва, дотримання цивілізованих норм і правил ведення бізнесу, стимулювання економічного прогресу національних економік. На міжнародному рівні завданням державної підтримки інтернаціоналізованого національного підприємництва є формування позитивного іміджу, посилення міжнародних позицій і створення умов найбільшого сприяння для національних компаній на всіх етапах інтернаціоналізації їх діяльності.

Перехід від простих форм міжнародного співробітництва до складної інтенсивної взаємодії зумовлює ускладнення регулюючих функцій держави. Це вимагає переосмислення ролі та методів державної підтримки інтернаціоналізованого підприємництва, створення системи взаємопов'язаних заходів сприяння діяльності національних підприємств у міжнародному бізнес-середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд світового розвитку і еволюції ролі держави в умовах глобалізації простежується в теоретичних моделях О. Тофлера, І. Валлерстайна, Д. Белла,

А. Тойнбі та П. Шпенглера. Окремі аспекти державної підтримки національних економік в умовах глобалізації висвітлюються в роботах Р. Бехна, Т. Геблера, Л. Лінна, Р. Родеса, Ед. Луттвака та ін. Серед вітчизняних вчених проблемам аналізу міжнародної діяльності національних компаній в умовах інтернаціоналізації присвячені праці А. Старостіної, О. Білоруса, Р. Войтовича, В. Мартиненка, М. Шепелева, В. Юрчишина та ін.

Варто зазначити, що питання державного сприяння інтернаціоналізації вітчизняного підприємництва в контексті трансформації функціональних завдань держави в сучасних умовах є новим, дискусійним і не достатньо вивченим. Потребують подальшого визначення та обґрунтування методи і напрями державного сприяння інтенсифікації міжнародної присутності національних компаній.

Метою статті є визначення сутності та напрямів основних змін в економічній активності держави в процесі інтенсифікації зарубіжної присутності національних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Базові економічні функції держави є базисом стабільного розвитку національної економічної системи. На думку відомого американського економіста Р. Рубіна, вони утворюють "фундамент і межі ринкової економіки" [1, с. 35-37]. Водночас для сталого економічного зростання необхідним є, зокрема, динамічний розвиток форм державного регулювання стимулювання міжнародної діяльності національних економічних суб'єктів.

Практичний досвід показує, що завоювання нових зарубіжних ринків відбувається, як правило, у декілька етапів, на яких по різному представлені економічні завдання компанії. Кожному з цих етапів відповідає своя методика реалізації моделі міжнародної експансії, що полягає у послідовному застосуванні взаємопов'язаних заходів інтернаціоналізації комерційно-виробничої діяльності економічних суб'єктів [2, с. 330-343]. Так само, на кожному з етапів необхідною умовою успішного їх розвитку є державна підтримка.

На першому етапі приймається рішення про можливість та методи виходу на зарубіжні ринки, і державна підтримка полягає переважно у створенні фінансового механізму сприяння підприємництву через посилення ринкових позицій компаній та їх товарів, а також наданні господарюючим суб'єктам доступу до інформаційних джерел щодо параметрів зарубіжного бізнес-середовища.

На другому етапі зарубіжної експансії економічний суб'єкт інтенсифікує присутність через складання стійких комерційних стосунків з зарубіжними партнерами: (а) державними установами – на предмет відповідності національним вимогам економічної діяльності; (б) торгово-посередницькими фірмами з метою встановлення тісних комерційних контактів і забезпечення ефективного експорту/імпорту; (в) підприємствами – шляхом організації міжнародного кооперативного науково-виробничого співробітництва та створення привабливих умов іноземного інвестування. Держава на даному етапі має захистити інтереси національного виробника на території іншої країни шляхом підписання міжнародних угод про сприяння співпраці, спрощення міжнародних взаєморозрахунків, захисту фінансових інтересів при виникненні міжнародних суперечок, наближення національних стандартів якості до міжнародних вимог, популяризація позитивного досвіду співпраці з національними виробниками та інше.

На третьому етапі – безпосередньої присутності на зарубіжному ринку – міжнародна державна економічна діяльність ускладнюється через необхідність забезпечення конкурентних переваг національних економічних суб'єктів. На етапі прямих іноземних інвестицій, коли національні компанії створюють власні виробничі потужності на території іншої країни, міжнародна економічна політика держави зосереджується на налагодженні рівноправного та адекватного по суті та за формою міжнародного партнерства, а саме, на укладанні міжнародних угод щодо уникнення подвійного оподаткування, дотримання вимог трудового та екологічного законодавств, ліквідації умов для здійснення фінансових махінацій тощо. На цьому етапі найскладнішим завданням для держави є утримання міжнародної економічної діяльності фірми в межах інтересів національної економічної системи і у відповідності до нормативно-правових вимог зарубіжної країни.

Трансформацію економічних функцій держави в процесі інтернаціоналізації підприємницької діяльності національних суб'єктів доцільно розглядати з позицій різних оціночних критеріїв, таких, як:

– інтенсивність впливу, що характеризує рівень вирішення економічних інтересів суб'єктів інтернаціоналізованого підприємництва на глобальному, наднаціональному (міжнаціональному), макро (національно-державному), мезо (галузевому), і мікро (корпоративному) рівнях, а також характеризує субординацію управлінських заходів рекомендаційного та обов'язкового характеру;

– профіль організації, що показує тип підприємництва і розрізняє загально підприємницькі та чисто управлінські функції;

– галузеві пріоритети, що висвітлює особливості горизонтальної та вертикальної інтеграційної взаємодії суб'єктів міжнародного маркетингу, які функціонують в різних сферах виробництва і послуг (наприклад, в сфері промислового маркетингу, маркетингу послуг, зокрема банківського маркетингу, торговельного маркетингу тощо);

– ареал охоплення ринку, що впливає на оволодіння певною часткою національного і міжнародного ринків та особливості управлінської діяльності;

– ступінь активності міжнародної діяльності, що висвітлює економічні інтереси суб'єктів господарювання з позицій масштабу та специфіки їх зарубіжної присутності, а також особливостей бізнес поведінки відповідно ступеня інтернаціоналізації їх діяльності;

– зрілість методів маркетингового управління, що кількісно та якісно характеризує інтенсивність застосування управлінських заходів міжнародного маркетингу, зрілість та обґрунтованість маркетингової поведінки суб'єктів в міжнародному ринковому середовищі;

– рівень інтернаціоналізації організаційних засад державного управління, що характеризує особливості національного, регіонального (міжнаціонального) і глобального проявів державного маркетингу і висвітлення специфіки управлінських інтересів взаємодіючих в межах державного управління економічних суб'єктів.

Активізація форм державної підтримки національних підприємств підприємств в глобалізованому економічному просторі зумовлена активністю їх міжнародної діяльності [3, с. 169-192]. Загалом же державна підтримка передбачає застосування інструментів реалізації елементів протекціонізму або лібералізації, що відбувається переважно за допомогою економічних методів регулювання, зокрема, тарифного і нетарифного регулювання.

Якість державного впливу на інтернаціоналізацію підприємницької діяльності національних підприємств залежить від методів виходу компаній на зарубіжні ринки, які, у свою чергу, визначаються інтересами компанії (і самої держави) у міжнародному співробітництві, а також динамікою і специфікою розвитку національних ринків та перевагами, які можуть бути отримані від розвитку міжнародної діяльності [4, с. 292]. Інтенсифікація присутності національних компаній на зарубіжному ринку передбачає зростання державних впливів по трьох основних напрямках: фінансова, інформативна та законодавчо-правова підтримка (рис. 1).

Як видно з рис. 1, інтенсивність міжнародної підтримки підприємництва змінюється залежно від форми виходу національної компанії на міжнародний ринок. Трансформація відбувається за рахунок появи нових фінансових ризиків діяльності та необхідності координації міжнародних економіко-правових інструментів, узгодження їх на міждержавному рівні.

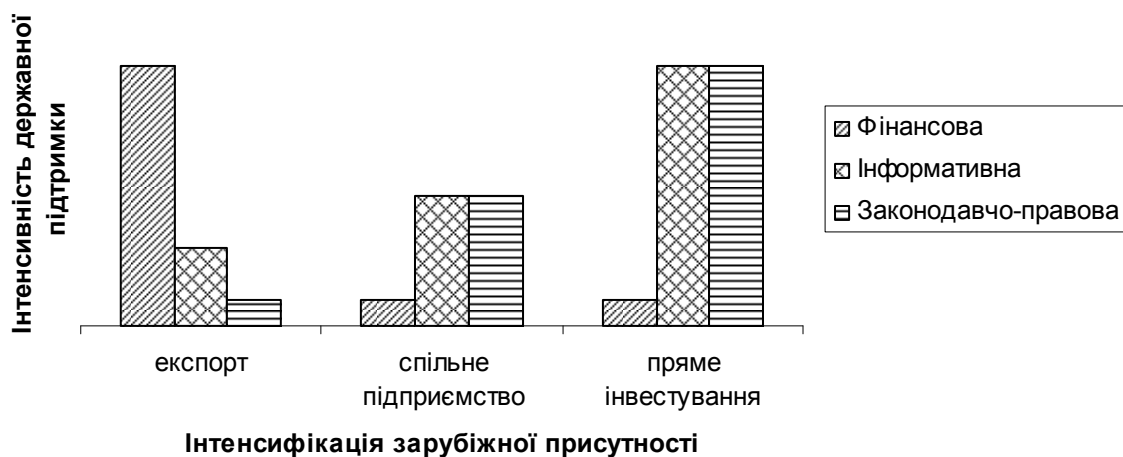

Рис. 1. Державна підтримка міжнародної діяльності національних компаній

У процесі розвитку експортної діяльності економічних суб'єктів держава постає основним суб'єктом правового та економічного захисту, оскільки підприємство фізично знаходиться на вітчизняній території і підпадає під національну юрисдикцію. У випадку експортної діяльності підприємство несе мінімальні економічні ризики на зарубіжному ринку у порівнянні з іншими видами міжнародної діяльності, тому показник інтенсивності міжнародної законодавчо-правової підтримки має мінімальне значення і виражає державну правову підтримку у вигляді підписання дво- або багатосторонніх угод про сприяння співпраці між країнами, уникнення тарифних і нетарифних обмежень, спрощення міжнародних взаєморозрахунків, вирішення міжнародних торговельних спорів. Інформативна підтримка полягає у наданні достовірної й актуальної інформації щодо тенденцій і динаміки розвитку зарубіжного ринку, показників його макро- і мікросередовища, практики пошуку партнерів за кордоном, створення на міжнародному рівні постійно поновлюваних каталогів продукції національних підприємств та інше. Особливого значення набуває фінансова підтримка експортерів, оскільки сприятливі економічні умови на національному ринку дають поштовх компанії спробувати свої сили на ринку іншої держави, а підтримуючі інструменти стимулюють реалізувати бажання виходу на зарубіжний ринок. З метою стимулювання експортерів Україна використовує такі фінансові інструменти, як [5]:

- надання експортних кредитів;
- страхування та перестраховування експортних кредитів від комерційних та некомерційних ризиків для забезпечення відшкодувань у разі невиконання іноземним покупцем зобов'язань за зовнішньоекономічним договором (контрактом);
- захист від комерційних та некомерційних ризиків для забезпечення страхового покриття у разі невиконання іноземним покупцем зобов'язань за зовнішньоекономічним договором (контрактом);
- гарантування участі у тендерах за кордоном, що реалізується шляхом надання державою гарантій незмінності тендерної пропозиції або фінансового за-

безпечення, наданого уповноваженою фінансовою установою;

- надання компенсації вітчизняним малим та середнім підприємствам витрат, пов'язаних з сертифікацією за міжнародними стандартами;
- забезпечення компенсації витрат українських малих та середніх підприємств на участь у виставково-ярмарковій діяльності за кордоном.

Більш інтенсивним проявом міжнародної діяльності є спільне підприємництво, яке фактично може здійснюватись у різних формах та, відповідно, порізно представляти необхідність і реальне застосування державної підтримки. Інтенсифікація державної підтримки спрямована на створення рівноправних умов для функціонування національного та іноземного інвесторів на території зарубіжної країни та забезпечення отримання вигод національною економічною системою від даного співробітництва (уникнення подвійного оподаткування, зменшення фінансових ризиків, захист прав власності, захист прав інвесторів та інше). Особливість трансформації державної підтримки при створенні спільних підприємств на території інших держав визначається впливом правового та бізнесового середовища іноземної держави. Оскільки діяльність спільних підприємств базується на спільному капіталі, спільному управлінні та на спільному розподілі результатів та ризиків від діяльності, то й підтримка має здійснюватись спільно з країною-партнером. Доцільність фінансової підтримки, порівняно з випадком експорту, мінімізується і полягає у створенні сприятливих умов функціонування існуючого виробництва на національному ринку. Державна підтримка економічних інтересів національних компаній при створенні спільного підприємства на зарубіжному ринку здійснюється переважно по інформативному та законодавчо-правовому напрямку і полягає у наданні інформації щодо практики пошуку партнерів за кордоном, підтримки в справі організації бізнесу, популяризації позитивного досвіду співпраці з національними виробниками. Вона спрощується зацікавленістю іноземного партнера в ефективному функціонуванні спільного підприємства на власній території, але ускладнюється необхідністю забезпе-

чення отримання економічних вигод національного інвестора, гарантуванням його прав. Взаємодія у вигляді спільного підприємства передбачає об'єднання досвіду, вдосконалення й ускладнення міжнародних зв'язків, поглиблення пільг тощо. Проте, як відомо, партнери в спільному підприємстві можуть мати різні економічні інтереси, ставити різну мету і прагнути різних результатів співробітництва. Завданням держави є гарантування інтересів національного інвестора на території іншої держави.

Найбільш інтенсивною і водночас ризикованою формою міжнародної взаємодії є пряме інвестування, яке передбачає максимальне залучення національних компаній до міжнародної діяльності і пов'язане з великими ризиками, а тому вимагає особливої уваги до здійснення державної підтримки з метою гарантування інтересів національного інвестора в певною мірою непередбачуваному середовищі іноземного ринку. Економічні функції держави лежать переважно у сфері правового гарантування прав власності, забезпечення дотримання паритетності вигод і ризиків від іноземної інвестиції між національною державою і приймаючою країною, врегулювання інвестиційних суперечок за допомогою дипломатичних і адміністративних каналів [6]. Інтенсивність фінансової підтримки, як і у випадку спільного підприємства, значно менша, ніж при експорті, оскільки дієвість цих інструментів на зарубіжному ринку є мінімальною. Вона існує переважно у формі пільгового кредитування, що компенсує можливі втрати при інвестуванні, наприклад, за рахунок зменшення податку на прибуток, страхування потенційних втрат. Значно більшого значення набуває державна підтримка по інформативному напрямку, яка пов'язана з необхідністю адаптації національного виробника до ринкових умов іншої держави. Це містить сприяння обізнаності інвестора про стан і перспективи розвитку реципієнтного ринку, особливостей організації і ведення бізнесу.

Держава визначає порядок доступу іноземного капіталу до національного ринку. В деяких країнах існує дозвільна або ліцензійна система, в інших встановлений вільний доступ капіталу. Дозвільна система існує в Індії, низці держав Латинської Америки. Вона передбачає видачу інвестору попереднього дозволу (ліцензії) на здійснення інвестиційної діяльності, що забезпечує кращі можливості для контролю за його діяльністю. Державна інформативна підтримка спрямовується також на обізнаність національного інвестора про заходи заохочення прямих іноземних інвесторів в країні-партнері, а також надання можливості дипломатичного захисту з боку держави – країни інвестора.

З метою підтримки національних інвесторів у світі створюються спеціалізовані установи – державні фонди, покликані підтримувати експортну інвестиційну діяльність національних компаній. Наприклад, у США, Німеччині, Австрії, Іспанії створені Корпорації з підтримки приватних інвестицій за кордоном; у Франції діє Центральна фінансова корпорація з

економічної співпраці; у Великобританії – Корпорація Сполученого Королівства з розвитку Співдружності; в Швеції – спеціальний Фонд по промисловій співпраці з країнами, що розвиваються [7].

Однією з важливих складових успішної діяльності національного інвестора на ринку іншої держави в сучасних умовах є наявність позитивного іміджу країни-походження інвестиції. Інтенсифікація міжнародної законодавчо-правової складової державної підтримки експансії національними підприємствами зарубіжних ринків полягає в укладанні міжнародних угод щодо врегулювання інвестиційних суперечок, щодо створення режимів найбільшого сприяння іноземним інвестиціям між країнами, гарантування прав власності, гармонізації податкових, трудових, антимонопольних, екологічних та інших законодавств.

Висновки

Інтенсифікація присутності компанії на міжнародних ринках в своїй основі передбачає створення стійких підвалин економічної могутності національних підприємств як з середини, на національному ринку, так і зовні, на міжнародному. Це є складним і багатофакторним завданням, що вимагає глибокого обґрунтованого застосування інструментів державної підтримки національного бізнесу у міжнародному економічному середовищі. Аналіз сучасних тенденцій сприяння міжнародної активності національних підприємств показав, що в умовах напруженої міжнародної конкуренції інтернаціоналізованих ринків держава повинна створити умови для зменшення негативних наслідків і посилення конкурентних переваг національних господарюючих суб'єктів. Основними напрямками такої підтримки є фінансова, інформативна та законодавчо-правова. У міру інтенсифікації зарубіжної присутності національних компаній, відбувається зростання ролі інформативної та законодавчо-правової підтримки і спадання важливості фінансових методів. Ефективне використання наявних інструментів державної підтримки міжнародної діяльності національних компаній, розробка і впровадження нових методів державного стимулювання виходу національних підприємств на міжнародні ринки дозволять перетворити конкурентну поведінку в глобалізованому ринковому середовищі на стимулюючий фактор розвитку та інтернаціоналізації українського підприємства.

Список літератури

1. Rubin B.R. New Thinking on State Formation and Peacebuilding // Meeting note from workshop with academics and UN staff. – December 19, 2004. – <http://www.cic.nyu.edu/peacebuilding/statebuildingpubs.html>
2. Холленсен С. Глобальний маркетинг / Холленсен С. – Пер. с англ. Е. Носовой, К. Юрашкевича. – Минск: Новое знание, 2004. – 832 с.

3. Daniels, J. D., Radebaugh, L.H. International business: environments and operations, 11th ed. Upper Saddle River, N.J.: Pearson/Prentice Hall, USA, 2007. – 792 p.
 4. Czinkota M. R., Ronkainen, I. A. International Marketing, 8-th edition. The South Western Publisher, USA, 2006. – 684 p.
 5. Проект закону України «Про систему державної підтримки експорту товарів (робіт, послуг) українського походження»
 // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2009_03_03/JF37500A.html

6. Касприк А. Формування державного механізму управління інвестиційним процесом в Україні. // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 262-269.
 7. Белінська Я.В. Державна підтримка експорту: зарубіжний досвід та уроки для України // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3(8). – С. 120-131.

Рекомендовано до публікації д.е.н. Т.Б. Решетіловою 23.02.10

УДК 658:27.622

© О.В. Калініченко, 2010

О.В. Калініченко

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ГЕОМЕХАНІЧНИХ РИЗИКІВ

Розглянуто подальший розвиток визначення сутності поняття комплексної системи економічної оцінки геомеханічних ризиків при відпрацюванні родовищ відкритим способом.

Рассмотрено дальнейшее развитие определение сущности понятия комплексной системы экономической оценки геомеханических рисков при разработке месторождений открытым способом.

Has received the further development definition of essence of concept of complex system of an economic estimation of geomechanical risks by working out of deposits by open way.

Постановка проблеми. У сучасних ринкових умовах, що характеризуються мінливістю попиту на залізорудну продукцію, використанням морально і фізично застарілої техніки і технології, низькою ефективністю господарювання велику роль в забезпеченні стабільності відіграє урахування економічних ризиків та планування їх оптимальної структури з урахуванням галузевих особливостей і сучасного стану економічного середовища, в якому функціонують гірничовидобувні підприємства України.

Для гірничовидобувних підприємств характерний більш високий (у порівнянні з іншими галузями економіки) рівень ризиків, що пов'язано з наявністю специфічних гірничо-геологічних (геомеханічних ризиків). Ці ризики враховують можливість деформування відкритої гірничої виробки у процесі видобутку корисних копалин, що може призвести до значних економічних наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ризику і прибутку є одною з головних в діяльності гірничовидобувних підприємств. Фінансова діяльність завжди становить отримання прибутку в залежність від ризику. Ризик і прибуток являють собою дві взаємозалежні економічні категорії. Ризик в діяльності гірничовидобувних підприємств впливає із специфіки тих чи інших явищ природи, а також від діяльності людини.

Проблеми економічної оцінки існуючих ризиків на підприємствах гірничовидобувного комплексу досліджувалися багатьма вченими як в Україні, так і за кордоном. Вагомий внесок в розвиток теорії еко-

номічної оцінки існуючих ризиків внесли праці Л.І. Абалкіна, Є.В. Афанасьєва, Л.В. Варави, Ю.Г. Вілкула, В.В. Вітлінського, П.Г. Грабового, П.Г. Гранатурова, С.М. Ілляшенка, В.Н. Кочеткова, В.К. Мочерного, В.Я. Нусінова, Н.В. Мельникова, С.В. Максимова, Я.В. Моссановського, О.О. Ордіна, А.Г. Темченка, А.М. Турила, О.Л. Устенка, О.І. Ястремського та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У той же час залишаються питання, які потребують подальшого розвитку щодо визначення сутності поняття комплексної системи економічної оцінки геомеханічних ризиків при відпрацюванні родовищ відкритим способом. Необхідно удосконалити теоретичну базу сучасного механізму економічної оцінки геомеханічних ризиків, що охоплювала б весь комплекс питань з урахуванням сучасного стану економічного середовища, у якому функціонують гірничовидобувні підприємства України. При визначенні сутності поняття комплексної системи економічної оцінки геомеханічних ризиків необхідно також враховувати екологічні та соціально-економічні чинники, що впливають на економічні показники ефективності господарської діяльності гірничовидобувних підприємств.

Метою даного дослідження є подальший розвиток визначення сутності поняття комплексної системи економічної оцінки геомеханічних ризиків та існуючі економічні методи їх впливу на ефективність виробництва.